

El cognom Satorra. Del seu origen a l'actual Satorra

Jordi Satorra i Montblanch
*Societat Catalana de Genealogia,
Heràldica, Sigil·lografia,
Vexil·lologia i Nobiliària*

Resum: L'autor ens mostra l'evolució del cognom Satorra i les seves diverses variants des de l'Edat Mitjana tot arribant fins a l'actualitat, quan trobem el cognom Satorra a través d'un exhaustiu treball genealògic.

Paraules clau: Baptisme, evolució, genealogia, matrimoni, Satorra, Satorra.

Resumen: El autor nos muestra la evolución del apellido Satorra y sus diversas variantes desde la Edad Media llegando hasta la actualidad, momento en el que encontramos el apellido Satorra a través de un exhaustivo trabajo genealógico.

Palabras clave: Bautismo, evolución, genealogía, matrimonio, Satorra, Satorra.

Abstract: The author shows us the evolution of the surname Satorra and the diverse variants from the Middle Ages coming up to the current importance, moment in which we find the surname Satorra across an exhaustive genealogical work.

Key words: Baptism, evolution, genealogy, wedding, Satorra, Satorra.

Résumé: L'auteur nous montre l'évolution du nom de famille Satorra et ses diverses variantes du Moyen Âge jusqu'à l'actualité, moment où nous retrouvons le nom de famille sous la forme Satorra, à travers d'un exhaustif travail généalogique.

Mots clés: Baptême, évolution, généalogie, mariage, Satorra, Satorra.

Evolució del cognom Satorra

Des de que el món és món, l'home ha tingut la necessitat de donar nom als éssers i a les coses. D'aquesta manera es posa de manifest en la seva sola enunciació la diferència entre una cosa i una altra. Es pot dir que en el fet de posar nom a cada cosa es manifesta un desig, una voluntat, i a més es vol distingir una cosa d'una altra, i identificar-la mitjançant la manifestació d'una idea concreta, un símbol identificatiu, un desig personal, una definició pròpia, o bé una comparança entre altres. Val a dir que aquest sistema de denominació ampliat i detallat en els seus conceptes perdura i perdurà a través del temps.

En el conjunt de noms que s'han anat donant a les coses per poder-les anomenar i distingir, hem de tenir present un aspecte important com el nom i el cognom que al llarg de la història s'han anat donant a les persones per la necessitat de poder-s'hi dirigir i perquè es puguin identificar.

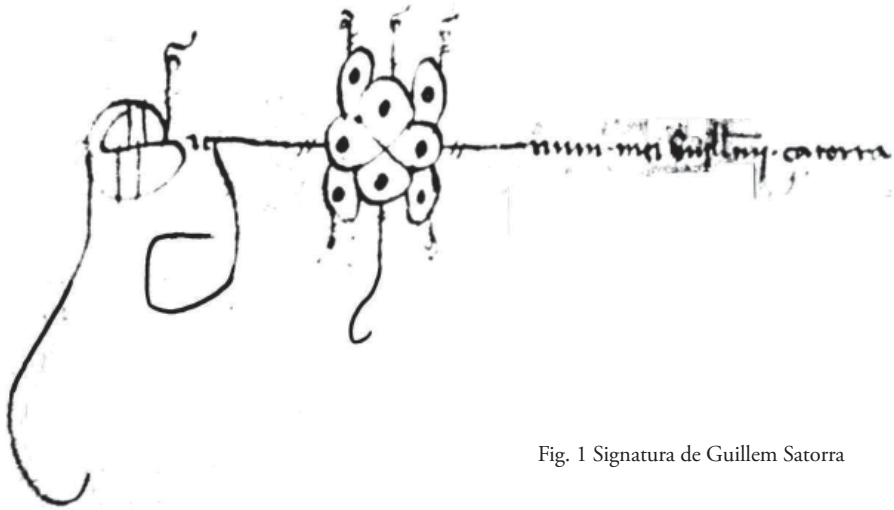

Fig. 1 Signatura de Guillem Satorra

En un principi una forma de poder-se identificar no era altra que el de fer referència a la tribu de pertinença o procedència concreta: els romans ja portaven noms de fonts, uns noms simbòlics que manifestaven qualitats, l'ofici, o si era esclau, militar, etc. Els grecs utilitzaven sovint com a complement del nom, hi sobre el lloc de procedència.

A l'edat mitjana els noms que fins aleshores anaven sols es van començar a fer combinant el nom dels pares amb el dels fills. Per exemple són noms ben coneguts i de referència els dels comtes de Barcelona: Ramon Borrell, Berenguer Ramon I, Ramon Berenguer I, Ramon Berenguer II, Berenguer Ramon II, Ramon Berenguer III. I d'altres també hi van afegir el lloc de procedència, com Galceran de Pinós, Ramon Folc de Cardona, etc.

Un cop entrat en els nostres temps, ja es posen cognoms de tota mena i es poden trobar noms amb significats ben diferents, com poden ser els procedents de llocs, els demostratius de coses, els que duen nom d'animals, de fruites, de verdures, de mesos de l'any, d'oficis, de flora, de muntanyes, de pobles, de castells, de masos, etc.

Molts d'aquests cognoms al llarg del temps i per diverses raons, moltes sense explicació, són modificats amb diferents grafies, de vegades afegint, traient o canviant lletres com, b per v, g per j, a per o, o per u, i d'altres, fins i tot arribant a canviar la fonètica, com Zaplana per Saplana, Zaforteza per Safortesa. Així

Jordi Sotorra i Montblanch

un mateix cognom pot tenir diferents grafies utilitzades per la mateixa família, per exemple Montblanch, Muntblanc, Momblanc, Ferrer, Ferré, Farré, Gasull, Gasulla, Gazulla, etc.

Hi ha un procés evolutiu que fa canviar les coses, entre les quals hi ha els cognoms. Tal vegada la dificultat dels escriptors per entendre el nom que li deien, la incultura, una cal·ligrafia clara per qui la feia i dificultosa d'interpretar per qui l'havia de llegir després, poden ser motius suficients per produir aquestes modificacions.

Com s'ha dit abans hi ha cognoms que a través del temps han sofert diverses modificacions en la seva grafia original. En el cas concret del cognom original Satorra, motiu d'aquest treball, es poden veure variants com aquestes: Sotorra, Sutorra, Satorre, Satorres. Malgrat tenir coneixement d'aquestes variants, he centrat l'estudi en el cognom Sotorra, ja que dispo de la genealogia prou completa de la meua família, i perquè de la documentació que es mostra, tinc la certesa de l'evolució del cognom a partir del moment del canvi fins a dia d'avui. Tanmateix sembla que el cognom Sutorra, pel que es pot veure en els registres de baptismes, podria tenir el mateix origen que l'anterior.

No sempre és fàcil poder saber el moment en què es produeix la modificació de la grafia del cognom, sobretot quan és un fet que normalment ja queda alterat per sempre. Per saber per què i quan es va produir la modificació, ha estat necessari fer l'estudi complet des del principi. No s'ha fet l'estudi de les altres grafies ja que necessiten un estudi genealògic a part.

En el cas del cognom Sotorra, s'ha de començar per l'origen llatí, que el trobem en molts documents. El primer que tinc documentat és del 13 de novembre de 1148¹, que signa Guillem de Turre. Després de la denominació llatina es produeix l'evolució cap al català amb la grafia Za i Ça. El pergamí que tot seguit comentaré té un especial interès d'estudi ja que considera totes les grafies esmentades.

Hi ha un pergamí de referència datat de l'1 d'agost de 1335 d'una concòrdia feta entre la prepositura de Solsona i Bernat Zatorre, fill d'Arnau de Turri². Analitzant aquest pergamí es pot veure de manera molt aclaridora l'evolució de la grafia del cognom. Podem veure com l'escrivà del document fa servir diferents

1. 1148, novembre, 13. Ramon de Josa, la seva muller Estefania i el seu germà Pere donen a Santa Maria de Solsona la part que tenen amb Ricard en feu per Santa Maria a Timoneda, al lloc anomenat Malomana; és a dir, els censos que reben de Gilabert, de Ramon Garler i de Guillem Oromir. (Perg. ADS., Diplomataris de l'Arxiu Diocesà de Solsona p. 396)

2. 1335, Agost, 1. Concòrdia feta entre la prepositura de Solsona, representada pel seu preposit Bernat, d'una part, i Bernat Zatorre, fill d'Arnau de Torre de Solsona, i la seva dona Sibil·la de l'altra part, sobre el feu i la potestat del castell o puig de Terrassola, fent d'àrbitres Ramon Sastre, llicenciat en lleis, habitant de Cervera, i Bernat de Fontanes, prior de l'església de Solsona.

Bernat Zatorre afirma que la casa (domus) de Marfà (Solsonès), on habita, la té en alou, mentre que el preposit afirma que pertany al seu castell de Terrassola i que els pertany segons certs documents que aporta.

Els àrbitres fallen com a sentència que, malgrat que el matrimoni de Bernat de Torre i Sibil·la tenen la casa de Marfà en franc i lliure alou, han de donar potestat al dit castell de Terrassola. La casa és, doncs, sota feu i jurisdicció del preposit de Solsona. Per tant aquesta casa no pot rebre el nom de castell ni pretendre drets de castell. Fallen que la casa és dins el terme de Terrassola i que Bernat Çatorre ha de fer homenatge per ella al preposit sobre els Usatges de Barcelona i els Usatges de Catalunya.

La sentència es falla el dia de la festa de Sant Miquel, dimarts, 1 d'agost de 1335, sota els testimonis Guillem Oliver, jurispèrit de Cervera, Ramon Guerau, Arnau de Torre, pare del dit Bernat, i Pere de Santponç, de Solsona; Berenguer de Vilar, draper, i Guillem Solà de Solsona.

El document és autènticat per Solsona Miravé, notari de Solsona per l'autoritat del preposit de Solsona.

El cognom Satorra. Del seu origen a l'actual Sotorra

grafies per enunciar els personatges. L'anomena Bernat Zatorre fill d'Arnau de Turri, més endavant diu Bernat de Turri, i acaba dient Bernat Çatorra. El pare, Arnau de Turri, manté el cognom d'arrel llatina de Turri cada cop que és esmentat en el document, fins i tot a l'hora de la signatura. Tanmateix l'escriptor fa servir l'evolució de les tres grafies del cognom per anomenar en Bernat, la forma llatina de Turri i també la grafia arcaica de Zatorra i Çatorra.

Fig. 2 Concòrdia de 1335 entre la prepositura de Solsona i Bernat Zatorre

De l'evolució que hem vist del cognom en les diferents grafies manifestades en el pergami comentat s'esdevé el comentari següent:

Satorra = De Turri (de la Torre), on “*sa*” és l'article arcaic derivat d'IPSA.

IPSA>PSA, però el grup consonàntic ps- és estrany en català antic i es converteix en el més usual ts, pronunciat d'aquesta manera i representat gràficament per z- o cz- i més endavant per ç-. Aquesta consonant s'assimila en essa sorda i escrita s-, tot i que en els documents continua apareixent la grafia z o ç, per pur arcaïsmes, que no respon a la pronúncia real s.

Abans de 1.200 la ç era una africada³, gairebé t+s, el so que fonèticament representem per s. Avui és idèntic al d'una s sorda, en tot el territori lingüístic.⁴ La confusió⁵ d'aquest so amb la s sorda, s'esdevingué primer en el segle XIII al llarg de la costa i en tota la seva llargada, des del Rosselló fins a València. Però per aquest temps la major part del territori català, incloent-hi alguns trossos valencians, llavors pronunciava encara la ç com a africada.

3. Africat, -ada del llatí *affricatus*, fregat. Es diu del fonema que en la seva realització genètica combina molt estretament una oclusió i una fricació realitzades en el mateix lloc o molt proper, i amb els mateixos òrgans. Gran Larousse Català.

4. Joan Coromines, *Entre dos llenguatges*, Curial, Barcelona, 1976-1977, p. 14.

5. *Ibid.*, p. 16

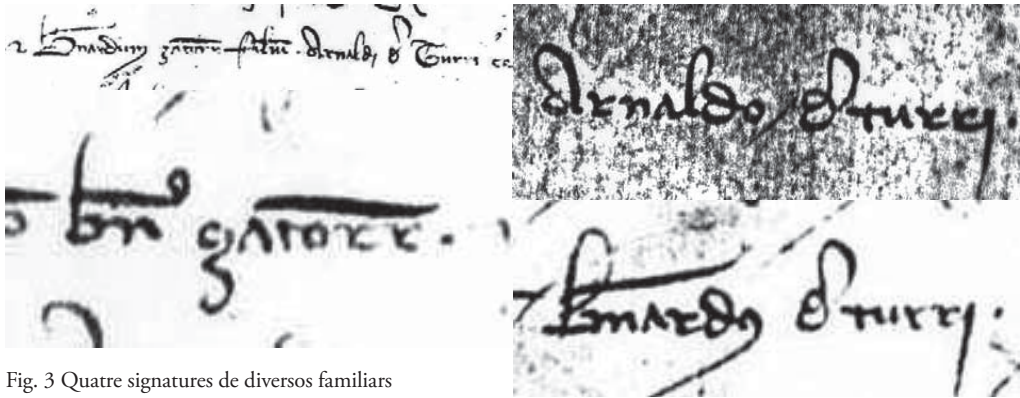

Fig. 3 Quatre signatures de diversos familiars

Un cop acabada la transició llatina passant per la z i la ç, arriba l'hora de veure el moment de la modificació del cognom Satorra a Sotorra, alteració provocada, com en altres casos, per la ignorància o deixadesa de notaris, copistes i rectors de parròquies, que han grafiat erròniament els noms que les seves oïdes, mal avesades, captaven de llavis dels clients i parroquians, com ara s'exposa.

El 17 d'abril de 1740 se celebrà a Reus el matrimoni entre Joseph Satorra Cots i Cecília Gili⁶, i d'aquest matrimoni nasqueren vuit fills, els quals foren inscrits en els llibres de registre de baptismes amb el cognom Satorra, excepte en Joseph, que fou inscrit el 23 de juliol de 1750 amb el cognom Sotorra. Joseph Sotorra Gili⁷.

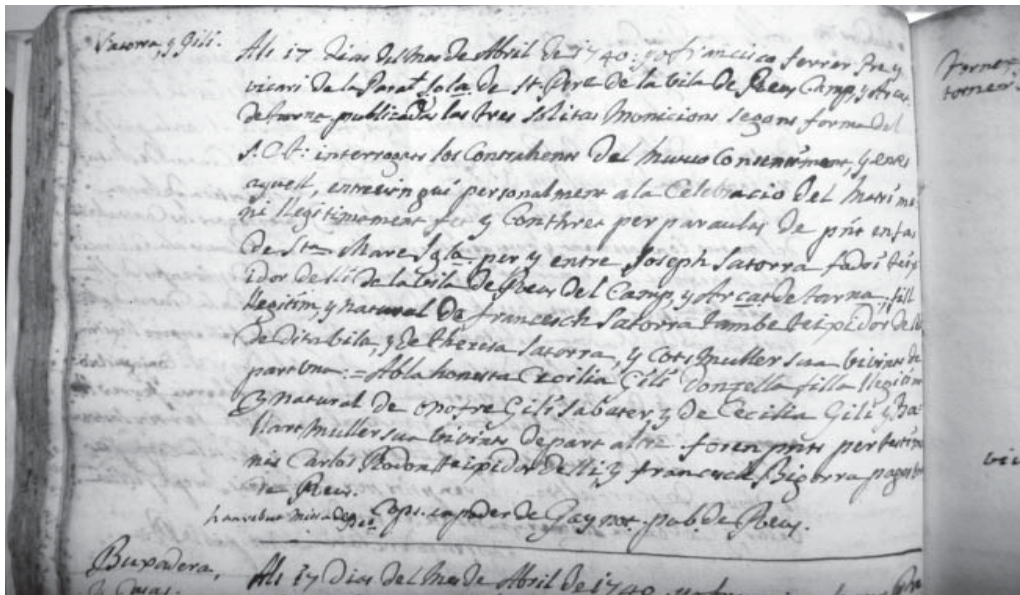

Fig. 4 Registre de matrimoni de Joseph Satorra Cots amb Cecília Gili

6. Arxiu de la Parròquia de Sant Pere de Reus (APSPR), Llibre de matrimonis núm. 4, p. 207.

7. APSPR, Llibre de baptismes núm. 9, p. 225, reg. 231.

El cognom Satorra. Del seu origen a l'actual Sotorra

Transcripció:

“Als 17 dies del mes de abril de 1740 jo Francisco Ferrer prevere y vicari de la present Iglesia de St. Pere de la vila de Reus Camp y Arcabisbat de Tarragona publicadas las tres sòlites monicions segons forma del S. C. T. interrogats los contrahents del mútuo consentiment y entre aquell entrevinguí personalment a la celebració del matrimoni llegítimament per y contret per paraules de present en fas de Sta. Mare Iglá. , per y entre Joseph Satorra fadrí teixidor de lli de la vila de Reus del Camp y Arcat. de Tarragona, fill llegitim y natural de Francesch Satorra també teixidor de lli de dita vila y de Theresa Satorra y Cots muller sua vivint de part una := Ab la honesta Cecilia Gili donzella filla llegitima y natural de Onofre Gili sabater y de Cecilia Gili y Ballart muller sua vivint de part altre foren presents per testimonis Carlos Rodon teixidor de lli y Francesch Bigorra pagès tots de Reus. Cap[ítol]s en poder de Gay not. pub. de Reus. Han rebut missa...”.

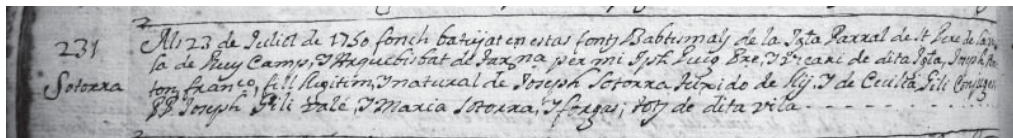

Fig. 5 Registre de baptismes de Joseph, Anton, Francisco, Sotorra Gili

Transcripció:

“Als 23 de juliol de 1750 fonch batejat en estas fonts babtismals de la Iglá. Parroquial de St. Pere de la de Reus camp y Arquebisbat de Tarragona per mi Jph. Puig prevere y vicari de dita Iglá, Joseph Anton, Francisco, fill llegitim y natural de Joseph Sotorra, teixidor de lli y de Cecilia Gili cònjuges P.P. Joseph Gili valé [=veler] y Maria Sotorra y Forgas, tots de dita vila”.

Malgrat que els pares del nou nat són en Joseph Satorra Cots i Cecília Gili, el prevere que fa el registre de baptismes, fa constar en el marge del llibre el cognom Sotorra, a més malgrat que el pare manifestaria dir-se Satorra, en el text del registre també li posa Sotorra.

El 19 de febrer de 1764 se celebrà el matrimoni entre Joseph Satorra Gili i Maria Mestre⁸.

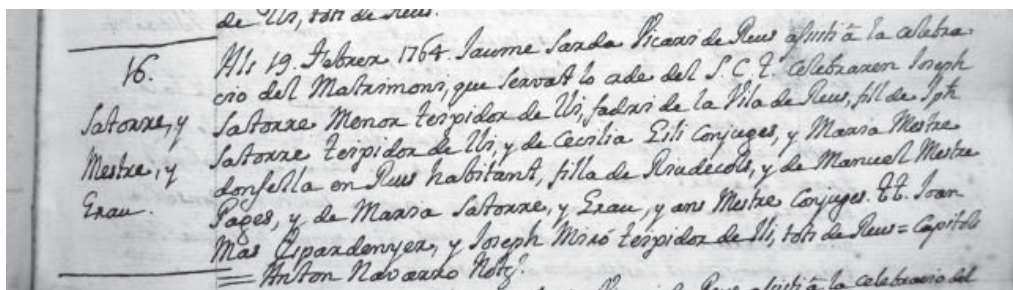

Fig. 6 Registre de matrimoni de Joseph Satorra Gili i Maria Mestre i Grau

Transcripció:

“Als 19 Febrer 1764 Jaume Sardà vicari de Reus assistí a la celebració del matrimoni que servant lo orde del S.C.T. celebraren Joseph Satorre menor teixidor de lli fadrí de la vila de Reus, fill de Jph Satorre teixidor de lli y de Cecília Gili cònjuges y Maria Mestre donzella en Reus habitant filla de Riudecols y de Manuel Mestre pagès y de Maria Satorre y Grau y ans Mestre cònjuges TT Joan Mas espardenyer y Joseph Miró teixidor de lli, tots de Reus = Capítols = Anton Navarro Not[ari]”.

En Joseph, malgrat que en el llibre de baptismes està registrat com a Joseph Sotorra, anys més tard, en el llibre de matrimoni està registrat com a Joseph Satorra, la qual cosa vol dir que malgrat l'errada del registre de baptismes va mantenir el cognom Satorra. D'aquest matrimoni nasqueren vuit fills, els quals foren registrats de la següent manera: un com a Sutorra, dos com a Satorra i cinc com a Sotorra.

Registre de baptisme de Pere, Joseph, Roch Sotorra Mestre⁹:

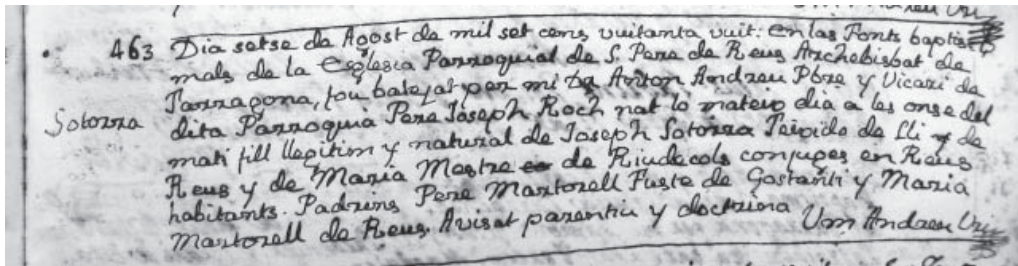

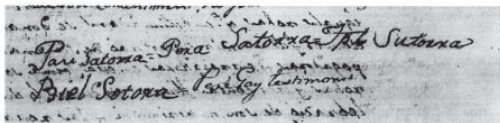
Fig. 7 Registre de Baptismes de Pere, Joseph, Roch Sotorra Mestre

Transcripció:

“Dia setse de agost de mil set-cents vuitanta-vuit: en las Fonts baptismals de la Església parroquial de S. Pere de Reus Archebisbat de Tarragona fou batejat per mi Anton Andreu Pbre y vicari de dita Parròquia Pere, Joseph, Roch, nat lo mateix dia a les onse del matí fill llegítim y natural de Joseph Sotorra Teixidor de lli de Reus y de Maria Mestre de Riudecols cònjuges en Reus habitants. Padrins Pere Martorell fuster de Constantí y Maria Martorell de Reus, Avisats parentiu y doctrina...”.

Aquest detall de les diferents grafies del cognom queda molt palès en el casament d'en Joseph Sotorra Mestre amb Jacinta Vilaseca, on es pot veure amb molta claredat en els capítols matrimonials fets el 27 de juny de 1819 en poder del notari Pere Gai, on els testimonis el signen de diferent manera. Es pot veure en el document que segueix, que hi ha dos Satorra, un Sutorra i un Sotorra. Pel document que dispo, en Pau segur que és el seu germà d'en Joseph; i els demés, pels indicis que tinc, suposadament també són germans.

Fig. 8 Document referent a Pau Satorra

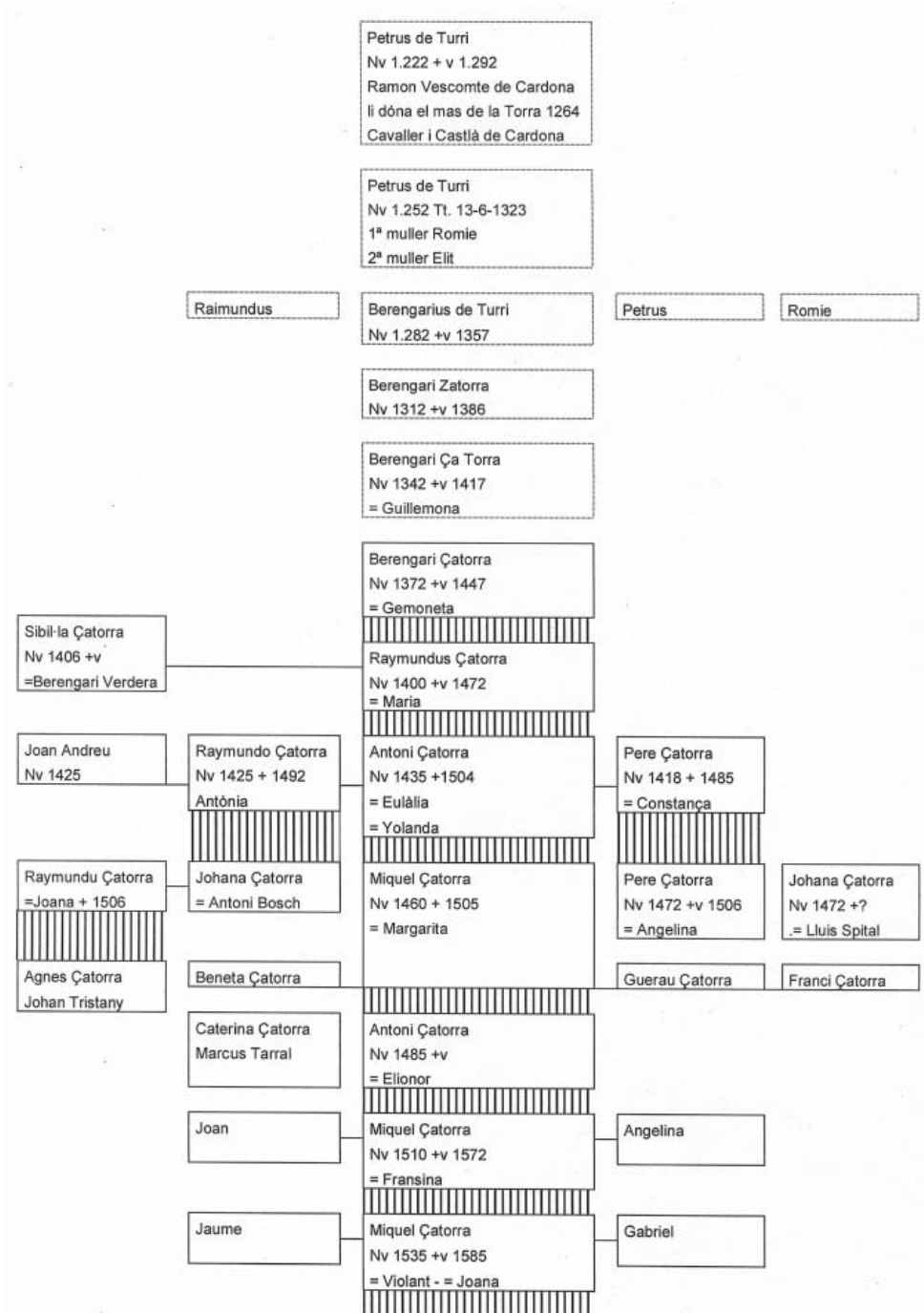
8. APSPR, Llibre de matrimonis núm. 5, p. 18, reg. 16.

9. APSPR, Llibre de baptismes núm. 14, p. 47, reg. 463.

El cognom Satorra. Del seu origen a l'actual Sotorra

A partir d'aquí, els següents naixements i matrimonis ja foren com a Sotorra quedant el cognom modificat ja per sempre. L'arbre genealògic de Satorra/Sotorra, que es mostra tot seguit, és molt més extens, però és suficient per veure les variacions de les grafies fins a dia d'avui.

Arbre Genealògic de Satorra - Sotorra

Jordi Sotorra i Montblanch

